

Андреј Стојановић (Београд)

## Стил у светлу лингвосинергетичког приступа

**Кључне речи:**  
*синергетика,  
 лингвосинергетика,  
 лингвосинергетички приступ,  
 самоорјанизација.*

1. Крајем деведесетих година XX века у руској науци лансирана је као какав перспективни модни „новитет“ посебна научна дисциплина и/или парадигма која добија назив „синергетика“. Поставши атрактивна универзалистичка идеологија и/или општеметодолошка оријентација, синергетика у Русији продире у најразличитије области знања (филозофију, психологију, социологију, историју, етнологију, геологију, информационе системе, педагогију итд.), освојивши и део простора у лингвистици (укључујући и стилистику). У последњем случају конкретна грана лингвистике добија назив „лингвистичка синергетика“ или „лингвосинергетика“. У области филологије, појављују се први универзитетски приручници (уп.: „Увод

Рад осветљава проблем опште методологије истраживања текста односно стила као његовог фундаменталног својства. Прати се генеза лингвосинергетичког приступа (пре свега у Русији, па и у нас), указује на магистралне токове његовог развоја, процењује његова перспективност за развој стилистичких истраживања.

у лингвосинергетику“ – Герман, Пицалњикова 1999) и докторске дисертације (Мышкина 2000) утемељени на лингвосинергетичком приступу. О (лингво)синергетици све чешће говоре проучаваоци функционалних стилова (пре свега белетристичког, а затим публицистичког и научног). Међутим, у свему томе има, како ћемо доцније видети, доста лутања, магловитих представа и нејасноћа.

Циљ нашег бављења у овој раду је да прецизније расветлимо питање генезе синергетичког приступа, са посебним освртом на примену ове научне парадигме у лингвистици (стилистици).

Актуелност назначеног питања видимо у томе што бројни поборници синергетичког приступа (мисли се, пре свега,

*Стил* 2006

на представнике у Русији) прете да неоправдано минимизирају „старо“ знање, да га прећуткивањем потисну са пиједестала првооснивача, китећи се у ствари туђим ловорикама. Како је то могло да се догоди у руској науци? „Телеграфски“ речено, то је највероватније стога што се у данашњој Русији уврежило мишљење да је главни утемељивач и родоначелник синергетичког приступа у науци – немачки професор Хакен, односно да је синергетичка оријентација настала негде у другој половини 70-тих година XX века. Показаћемо да поменута теза о настанку синергетичког приступа није одржива. Тачније, доказаћемо да је прва озбиљнија синергетичка концепција хронолошки датирана 30-тих година XX века, односно да је њен истински утемељивач у руској науци био академик П. К. Анохин. Тиме ће се испоставити да синергетичка научна парадигма има најмање два крупна магистрална тока: 1) „првобитни или изворни“ (настао проучавањем биолошких објеката почетком 30-тих година XX века – синергетичка концепција П. К. Анохина) и 2) „новокомпоновани“ (настао доцније, у другој половини 70-тих година XX века, инспирисан учењем немачког професора Хакена и белгијског академика Пригожина).

**2.** Разматрање питања генезе лингво-синергетичког приступа (концепције или оријентације) намеће рационални пут презентације материјала у смеру од синергетике ка лингвосинергетици (с

потоњом пројекцијом на стилистику). Тај опис не претендује на свеколику исцрпност (јер о свему томе постоји богата литература).

2.1. На почетку овог дела разматрања намеће се елементарно питање: шта је синергетика? Једнозначног одговора на постављено питање до данас нема, али постоје бројна тумачења. Једни истраживачи апострофирају синергетику као засебну „науку“ или „престижну“ универзалистичку парадигму (стару свега 30-так година – Хакен, Данилов, Књазева, Доникова, Красилов, Моисејев, Пишчалникова, Аршинов, Бородкин и др.); други, нешто разборитији научници, сматрају да се ту за сада може говорити не о засебној науци него о одређеној општој теорији или општметодолошкој оријентацији (Анохин, Фулер, Стојановић и др.). Има и оних који поричу универзалистички карактер синергетике, одбацују с подсмехом такве концепције, третирајући све то као најобичнији „модни хир“ (Нечипоренко 1996; Губкин 2003).

У духу Фулерове<sup>1</sup> синергетичке геометрије (Fuller 1975) синергетика представља „систем (метод и филозофију) холистичког мишљења“. На плану неких традиционалних социолошких проучавања синергетика се дефинише као „наука или учење о синергизму“, где се сагледава могућност да људска заједница почне функционисати у усклађеном „синергетичком моду“ (Coulter 1976). Савремена социологија тумачи синергетику мање као науку а ви-

1) Уп.: „Synergetics is the system of holistic thinking which R. Buckminster Fuller introduced and began to formulate. Synergetics is multi-faceted: it involves geometric modeling, exploring inter-relationships in the facts of experience and the process of thinking. Synergetics endeavors to identify and understand the methods that Nature actually uses in coordinating Universe (both physically and metaphysically). Synergetics provides a method and a philosophy for problem-solving and design and therefore has applications in all areas of human endeavor“ (цит. по: <http://snec.synergeticists.org/>; в. такође: Fuller 1975).

ше као „мултидисциплинарни правац научних истраживања, чији је задатак спознаја принципа самоорганизације у различитим системима“ (СЭС 1998: 319). У неким домаћим речницима (нпр. Вујаклијин Лексикон страних речи и израза, 1980) синергетика се третира као „нова научна грана искључиво интердисциплинарног карактера; основни јој је циљ да проучава тзв. кооперативне појаве у веома различитим системима“ (стр. 845). У новијим енциклопедијским приручницима (нпр., БЭС 1997) као основа синергетике узима се „термодинамика нестабилних процеса, теорија случајних процеса, теорија нелинеарних осцилација и таласа“ (стр. 1098–1099). Са позиција математичке физике синергетика добија своје тумачење и у електронским<sup>2</sup> речницима. У ужем смислу синергетика се прецизно дефинише као „наука о својствима математичких модела који описују сложене системе“ (Ничипоренко 1996).

У пропагирању синергетике као универзалистичке науке (и идеологије) најагресивније наступају чланови Московског међународног синергетичког форума<sup>3</sup> (философи Јелена Књазева и Владимир Аршинов, физичар Данилов и др.). Поменути чланови су готово убеђени да је синергетика настала тек 70-тих година XX века (Књазева 1995, 2000), да представља, упрошћено речено, науку о самоорганизацији, а да су њени истински родоначелници немачки професор Хакен

и белгијски научник Пригожин. У том смислу, најилустративнија је тврдња Аршинова: „Синергетику неретко повезују са именима Г. Хакена и И. Пригожина, називајући их оснивачима синергетике, што је сасвим исправно“. Ставовима наведеног типа натруђена<sup>4</sup> је савремена руска наука, и то толико да су ове године универзитетски професори филологије почели да се клањају пред синергетиком (Хакен-Пригожинове провенијенције) као пред каквим „магичним божанством“ (в. о томе у: Иваненченко 2006).

Кључни термини синергетике (Хакен-Пригожинове провенијенције – Haken 1977, Хакен 1980) су „самоорганизација“ (Nicolis, Prigogine 1977; Књазева 1995), „нелинеарни системи“, „бифуркација“, „атрактор“ и др. Међутим, сам Хакен и његови бројни руски следбеници нису у стању да прецизно дефинишу предмет синергетике. О томе сведочи и чланак Данилова (1996), у коме се каже: „По Хакену, синергетика се бави проучавањем система који се састоје од великог (веома великог, „огромног“) броја делова, елемената или подсистема; једном речју делова који на сложен начин ступају у међусобне интеракције. Реч „синергетика“ и означава „заједничко деловање“, истичући усклађеност функционисања делова која (усклађеност) долази до изражаја у понашању система као целине“. На поменутом месту Данилов тврди: „...прецизнија дефиниција, чак

- 2) Уп.: „Synergetics. A science studying processes of self-organisation and emergence, sustainability and disintegration of structures (systems) of different origin on the basis of mathematical physics methods (“formal technologies”). Synergetic approach is also used for the investigation of such a complex and unstructured system as networked information space“ (Черешкин и др. 2001).
- 3) Шире о чланству и делатности Форума в. на сајту [www.synergetic.ru](http://www.synergetic.ru).
- 4) Није никаква случајност да Хакенове књиге и данас имају изврсну прођу на руском тржишту (уп.: Хакен 1980, 2005).

и да је могућна, била би у овом моменту очигледно преурањена“.

О магловитим поимању предмета синергетике саопштава и Красилов у чланку „Синергетика синергетике“ (шире о томе видети на поменутом синергетичком Форуму). По мишљењу тог аутора, „објекат синергетике је систем: хомоген<sup>5</sup> (човек) или хетероген (човек – природа) и др. Предмет синергетике је знање о знању заједно са спознајом спознаје. Логика има много. Њих је онолико колико има истраживача“.

Овако схваћена (нео)синергетика може се применити на било коју научну дисциплину (уп. за област психологије – Ершова-Бабенко 2005; педагогије – Федорова 2004; лингвистике – Герман, Пищальникова 1999; инжењерске лингвистике – Piotrowski 1997; историје – Бородкин 2003; филозофије – Добронравова 1990; Князева 1995, Поддубный 1999; Моисеев 2001; Донникова 2005; Князева, Курдюмов 2005; културологије – Сафиулина 2001; информационих система – Lu 1996; геологије<sup>6</sup> и др.).

Заједнички именитељ тих и таквих (нео)синергетичких настојања садржан је у ставу да синергетика представља веома младу дисциплину, која би се, упрошћено, могла означити као „наука о самоорганизацији“ (или теорија сложених система).

Не ширећи даље начелну расправу о (нео)синергетици као ултрамодерној универзалистичкој дисциплини или парадигми (о томе постоји богата литература, нарочито на руском језику), преносимо тежиште нашег описа на лингвистички

терен. Тачније, фокусираћемо нашу пажњу на питању настанка тзв. лингвосинергетике.

2.2. Као што се у данашњој Русији и могло очекивати, модни талас (хакеновске) синергетике заплуснуо је и саму лингвистику. О томе сведочи најновији „поклич“ проф. др Николаја Алефиренка, који се извикује у реферату „Синергетика спознаје, културе и језика“ (2006). Уп.: „Ја вас позивам да размислите о примени синергетике у лингвистичким истраживањима. Рекао бих једноставније овако: лингвистичка синергетика, њена исходишта, принципи и суштина. *Наш је задатак да схваћимо њу „зајонетну ствар“* (цит. по: Иванченко 2006. – Истицање је наше. – А. С.). Важно је нагласити да професор Алефиренко овде има у виду не „старо“ знање (мисли се на првобитне синергетичке концепције – в. ниже) него (нео)синергетику као „загонетну ствар“ Хакен-Пригожинове провенијенције. Да је то доиста тако, сведочи увођење у појмовни лингвистички апарат одређених неосинергетичких термина типа „нелинеарност система“, „отвореност система“, „атрактор“, „бифуркација“ и др. При том се за лингвосинергетику каже да „улази у активну употребу“, да је засад још увек сасвим млада, „нова парадигма спознаје језика као људског, биопсихичког, социјалног, когнитивног и културног феномена“, а да су њени централни појмови „информација и организација, укључујући самоорганизацију, развој и саморазвој“ (Иванченко 2006). Свој реферат Алефиренко завршава карактеристичним неси-

5) Узгредно саопштавамо да нећемо прихватити наводе Красилова по којима се „човек“ сматра „хомогеним“ системом. То је стога што азбучна истина гласи да сваки биолошки објекат представља – увек – хетероген систем.

6) Уп. за област геологије: Л. А. Битюцкая (Воронежский Ун-т), Синергетика переходных процессов (плавление, кристаллизация).

нергетичким геслом: „Лингвосинергетика је стил мишљења“.

Као што се може претпоставити, лингвосинергетика Хакен-Пригожинове провенијенције не отпочиње свој развој данашњим даном, са рефератом професора Алефиренка. Међутим, његов „поклич“ смо посебно нагласили јер представља типски пример под који се у Русији могу подвести лингвистичка настојања сличног опредељења у периоду од 1997. до 2006. године.

У другој половини 90-тих година XX века занимање за синергетику пратимо најпре у сфери инжењерске лингвистике (Piotrowski 1997), на чему се овде нећемо задржавати. Даље следи краћи монографски опис „Увод у лингвосинергетику“ Германа и Пишчалникове (1999), који се у Русији могу сматрати утемељивачима лингвосинергетике Хакен-Пригожинове провенијенције. Своје идеје аутори пројектују на област проучавања разговорног и белетристичког стила. Тачније, разматрају се питања метафоре (2. поглавље „Метафора као детерминанта синергетичког процеса“), као и проблеми превођења (3. поглавље „Превођење као синергетички говорно-мисаони процес“), уз покушај заснивања психолингвистичког модела преводилачке делатности (4. поглавље „Теоријско заснивање психолингвистичког модела превођења као синергетичког процеса“ – шире о томе в. у: Герман, Пишчалникова 1999; Березин 2000).

Лингвосинергетички приступ налази све више места у лингвопоетици (Чернова 2000) и теоријској фонетици (Кульшарипова 2001). У примењеној лингвистици и методици наставе страних језика постоја-

ње лингвосинергетике се већ узима као готова чињеница<sup>7</sup>.

Најзад, споменимо и докторску дисертацију Нели Мишкине о посебном лингвосинергетичком приступу, односно синергији текста и контрадикције као механизма његовог саморазвоја (Мишкина 2000).

У сфери стилистике публицистичких текстова (нео)синергетички приступ сведрдно заговара Богуславска (2004). Осим тога, проблемима лингвосинергетике (Хакен-Пригожинове провенијенције) посвећене су и међународне конференције типа „Когнитивна лингвистика и лингвосинергетика: проблеми и перспективе“ (Москва, 2002), „Лингвосинергетика: проблеми и перспективе“ (Москва, 2004) и др. Сличних примера испољеног интересовања за лингвосинергетику има још, али нема потребе да се на томе овде задржавамо. То је стога што су све досад изнесене илустрације о лингвосинергетици и лингвосинергетичком приступу сасвим довољне да бисмо извели одређене закључке и уопштавања.

За нас је овде најзначајнија општа констатација о томе да је модни талас синергетике Хакен-Пригожинове провенијенције снажно запљуснуо и саму лингвистику (уз подебело прећуткивање „старог“ знања – гледај ниже). То надаље значи да су бројни језикословци (мисли се пре свега на руску лингвистику) по некаквом аутоматизму, да кажемо „механички“, применили горе поменуто учење о (нео)синергетици на своје поље делатности. Другим речима, у истраживању текста и стила они се приклањају синергетици Хакенове провенијенције, односно *неосинергетици*. Будући да смо досад већ изнели

7) Уп.: „Недавно возникшее новое направление в лингвистике – лингвосинергетика – определяет речевую деятельность как самоорганизующую систему...“ (Васильева и др. 2005).

основне назнаке о (нео)синергетици и лингвосинергетици Хакен-Пригожинове провенијенције, објаснимо сада у чему се поменута концепција разликује од „синергетике изворног типа“.

2.3. Оснивач „синергетике изворног типа“ је академик П. К. Анохин почетком 30-тих година XX века. У време кад је велики руски научник почињао да постулира своју научну концепцију (1932–1933), свој синергетички приступ, немачки професор Хакен је био у узрасту предшколског детета. Том баналном чињеницом желимо одмах сугерисати да се Анохинов научни лик објективно није могао ни формирати под утицајем Хакена (могло је бити само обрнуто).

Синергетичка концепција академика Петра Кузмича Анохина позната је у науци као општа теорија функционалних система. Основе те теорије постулиране су 1932–1933. године (уп.: Гусаков 1999), да би касније и у више наврата (Анохин 1935, 1968, 1970) била дограђивана (закључно са 1973. годином – уп.: Анохин 1973). Треба нагласити да је Анохинова синергетичка концепција инспирисана проучавањем биолошких објеката, односно система који имају способност саморегулације и самоорганизације. Дакле, само порекло Анохинове опште теорије је биолошко, али је сфера њене примене универзалистичка (човек, биолошки објекти, друштво, машина и др.). Све су то добро познате чињенице за обавештенији део научне јавности. Ипак, морамо нагласити да се појмовно-терминолошки апарат Анохинове опште теорије („систем“, „корисни резултат“, „доминантна мотивација“, „принцип

заједничке припомоћи“ и др.) значајно разликује од кључних термина (нео)синергетике („самоорганизација“, „нелинеарни системи“, „бифуркација“, „атрактор“ и др.). Једна од ретких пресечних тачака ових двеју концепција лежи, по свему судећи, у заједничком кључном појму „самоорганизација (саморегулација)“. Међутим, предност Анохинове теоријско-методолошке оријентације је очигледна већ због тога што велики руски научник јасно и непротивречно дефинише есенцијални термин-појам „систем“<sup>8</sup>, док у Хакеновој концепцији владају магловите представе (тамо се прецизно не зна ни шта је „систем“ нити „синергетика“ – о жестокој критици синергетичке концепције Хакен-Пригожинове провенијенције в., нпр.: Нечипоренко 1996; Губкин 2003). Стога не изненађује чињеница да једни лингвисти постулирају свој лингвосинергетички приступ на основи Анохинове синергетичке концепције, док се други језикословци у истраживању текста и стила приклањају синергетици Хакенове провенијенције, односно неосинергетици. У оба случаја, лингвосинергетичка методолошка оријентација налази се у самом повоју.

Анохинову синергетику као општеметодолошку оријентацију доследно заступају поједини проучаваоци научног функционалног стила (Стојановић 1998, 2004; Стојановић 1999; Стојановић 2004). Ближе ка Анохиновој синергетици стоје и лингвистички радови типа Пятаева (2004).

**3.** Да закључимо. На основу свега досад изнетог, могу се извести одређења уопштавања о генези (нео)синергетике

8) Уп.: Системой „... можно назвать только такой комплекс избирательно вовлеченных компонентов, у которых взаимодействие и взаимоотношение приобретают характер взаимодействия компонентов на получение фокусированного полезного результата“ (Анохин 1973: 28).

и примени синергетичких концепција на истраживање језика и стила.

Треба јасно разликовати два основна магистрална тока синергетичких струјања у науци, и то: 1) синергетику изворног типа, чији је оснивач академик Анохин 1932–1933. године и 2) неосинергетику или синергетику новокомпонованог типа, чији су утемељивачи у руској науци немачки професор Хакен (средином 70-тих година XX века) и белгијски научник Пригожин.

У зависности од тога којем су се магистралном току приклонили, једни лингвисти постулирају свој лингвосинергетички приступ на основи Анохинове синергетичке концепције, док се други језикословци у истраживању текста и стила приклањају синергетици Хакенове провенијенције, односно *неосинергетици*. У оба случаја лингвосинергетичка методолошка оријентација налази се у самом повоју.

## summary

### Σ Style in terms of lingual synergetic approach

The carried out research points out that an academician Anohin is the genuine founder of synergetics and synergetic approach in science (at the beginning of the thirties of the twentieth century). Not even mentioning Anohin's synergetic concept, in contemporary Russia, a German professor Haken is announced as the founder of synergetics (in the middle of the twentieth century), which is true only if *neosynergetics* is in question. Thus some linguists postulate their lingual synergetic approach on the basis of Anohin's synergetic concept, while the others, in text research, incline to the synergetics of Haken's origin, namely neosynergetics. In both cases, lingual synergetic methodology orientation is in its infancy.

## Литература

- Анохин 1935: **Анохин, П. К.** Проблема центра и периферии в современной физиологии нервной деятельности. – In: Проблема центра и периферии в нервной деятельности. – Горький. – С. 9–70.
- Анохин 1968: **Анохин, П. К.** Функциональная система как методологический принцип биологического и физиологического исследования деятельности. – In: Тез. конф. „Системная организация физиологических функций“. – Москва. – С. 5–7.
- Анохин 1970: **Анохин, П. К.** Теория функциональной системы. – In: Успехи физиологических наук. – Т.1. – №1. – С. 19–54.
- Анохин 1973: **Анохин, П. К.** Принципиальные вопросы общей теории функциональных систем. – In: Принципы системной организации функций (Отв. ред. академик П. К. Анохин). – Москва: Наука. – С. 5–61.
- Аршинов 1999: **Аршинов, В. И.** Событие и смысл в синергетическом измерении. – In: Событие и смысл (Синергетический опыт языка). – Москва: РАН. Ин-т философии

- (Ред.: Л. П. Киященко, П. Д. Тищенко). – С. 11–37  
(<http://www.auditorium.ru/books/4066/ch2.pdf>)
- Аршинов 1999а: **Аршинов, В. И.** Синергетика как феномен постнеклассической науки. – Москва: РАН. Ин-т философии. – 203 с. ([http://www.auditorium.ru/aud/p/index.php?a=presdir&c=getForm&r=resDesc&id\\_res=5522](http://www.auditorium.ru/aud/p/index.php?a=presdir&c=getForm&r=resDesc&id_res=5522))
- Березин 2000: **Березин, Ф. М.** Рецензия на книгу: Герман И. А., Пищальникова В. А. Введение в лингвосинергетику. – Барнаул: Издательство Алт. ун-та, 1999, 130 с. – In: инион. Реферативный журнал 2000 – 3. – Москва. – Серия 6 (Языкознание). – С.17–25 (<http://www.auditorium.ru/books/2466/>).
- Богуславская 2004: **Богуславская, В. В.** Журналистский текст как термин и как понятие. – In: Relga. Научно-культурологический журнал (Глав. редактор Акопов А. И.). – № 5 [95] – <http://www.relga.ru>
- Бородкин 2003: **Бородкин, Л. И.** «Порядок из хаоса»: концепции синергетики в методологии исторических исследований. – In: Новая и новейшая история. – Москва. – № 2 (<http://www.auditorium.ru/books/6192/text.pdf>).
- БСЭ 1997: Большой энциклопедический словарь. – Москва: Большая Российская энциклопедия, Санкт-Петербург: Норинт. – 1456 с.
- Васильева и др. 2005: **Васильева, Н. В., Попкова, О. А., Гончакова, М. М.** Компетентностный подход к обучению английского языка – <http://www.rusnauka.com/Article/Filology/1-3/7.html>
- Герман, Пищальникова 1999: **Герман, И. А., Пищальникова, В. А.** Введение в лингвосинергетику: Монография. – Барнаул: Изд-во АГУ. – 130 с.
- Губкин 2003: **Губкин, В. Б.** Синергетика как новый пирог для „постнеклассических ученых“, или отзыв на автореферат докторской диссертации. – In: Философские науки. – № 2. – С. 121–155.
- Гусаков 1999 (ред.): **Гусаков, А. А.** Системотехника строительства. Энциклопедический словарь (Под редакцией А. А. Гусакова). – Москва: Фонд «Новое тысячелетие». – 432 с.
- Данилов 1996: **Данилов, Ю. А.** Роль и место синергетики в современной науке. – In: Московский Международный Синергетический Форум. – Наука. – <http://www.synergetic.ru/science/index.php?article=danz>
- Данилов 2006: **Данилов, Ю. А.** Лекции по нелинейной динамике. Элементарное введение. Серия «Синергетика: от прошлого к будущему». – Изд.2. – Издательство Едиториал УРСС. – 208 с.
- Добронравова 1990: **Добронравова, И. С.** Синергетика: становление нелинейного мышления. – Киев. – 201 с. (<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Dobr-sinerg/index.html>)
- Донникова 2005: **Донникова, И. А.** Социальная самоорганизация как объект философского познания. – In: Итоговая международная научно-практическая конференция «Наука: теория и практика» (с 20 июля по 5 августа 2005 года, г. Белгород). Тезисы докладов. Философия – <http://www.rusnauka.com/TIP/All/Filosophy/3.html>
- Ершова-Бабенко 2005: **Ершова-Бабенко, И. В.** Психосинергетические стратегии человеческой деятельности. – Nova Кнућа. – 360 с.
- Иваненченко 2006: **Иваненченко, Д.** „Загадочная вещь“ – синергетика ... – <http://www.bsu.edu.ru/Events/2006/2006-04-05Sinergetical/>
- Князева 1995: **Князева, Е. Н.** Одиссея научного разума: Синергетическое видение научного Прогресса. – Москва: РАН. Ин-т философии. – 228 с. – ([http://www.auditorium.ru/aud/p/index.php?a=presdir&c=getForm&r=resDesc&id\\_res=5780](http://www.auditorium.ru/aud/p/index.php?a=presdir&c=getForm&r=resDesc&id_res=5780))
- Князева 2000: **Князева, Е. Н.** Синергетике - 30 лет. Интервью с Г. Хакеном. – In: Вопросы философии. – № 3. – С. 53–61.



- Князева, Курдюмов 2005: **Князева Е. Н., Курдюмов, С. П.** Основания синергетики. Синергетическое мировидение. Серия «Синергетика: от прошлого к будущему». – Изд. 2. – 240 с.
- Красилов, А. Синергетика синергетики. – In: Московский международный синергетический форум. Философия – <http://www.synergetic.ru/>
- Coulter 1976: **Coulter, N. A.** Synergetics: An Adventure in Human Development. – Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall, Inc. – 268 p.
- Кульшарипова 2001: **Кульшарипова, Р. Э.** Казанская лингвистическая школа: прикладные аспекты теоретической фонетики (Бодуэновские чтения: Бодуэн де Куртенэ и современная лингвистика: Междунар. науч. конф., Казань, 11-13 дек. 2001 г.). – In: Труды и материалы (Под общ. ред. К. Р. Галиулина, Г. А. Николаева). – Казань: Изд-во Казан. ун-та. – Т. 1. – С. 108–110.
- Lu 1996: **Lu, Z.** Dissipative Structure Theory, Synergetics, and Their Implications for the Management of Information Systems. – In: Journal of the American Society for Information Science. – Vol. 47. – Issue 2. – p. 129–135.
- Мышкина 2000: **Мышкина, Н. Л.** Лингводиномика текста: контрадиктно-синергетический подход: Дис... д-р филол. Наук. Башкирский государственный университет (БашГУ). – 428 с.
- Моисеев 2001: **Моисеев, В. И.** Синергетика как наука о метаобъектах. – In: Синергетика в современном мире. Сборник материалов Международной научной конференции. – Часть III. – Белгород: БелГТАСМ, Крестьянское дело. – С. 95–104 (<http://vyacheslav-moiseev.narod.ru/PhilosScience/Textbook/Metaobject.htm>).
- Нечипоренко 1996: **Нечипоренко, Ю.** Куда ни кинь – всюду ян и инь. In: Независимая газета, 5 марта 1996 ([www.synergetic.ru/about/index.php?article=peaks](http://www.synergetic.ru/about/index.php?article=peaks))
- Nicolis, Prigogine 1977: **Nicolis G., Prigogine, I.** Self-organization in nonequilibrium systems : from dissipative structures to order through fluctuations. – New York: Wiley. – 491 p.
- Piotrowski 1997: **Piotrowski, R.** Text Informational Estimates and Synergetics. – In: Journal of Quantitative Linguistics. – Trier. – Vol. 4 (1–3). – P. 232–243.
- Поддубный 1999: **Поддубный, Н. В.** Синергетика: диалектика самоорганизующих систем: Онтологический и гносеологический аспекты. – Ростов-на-Дону; Белгород: Изд-во БГУ. – 352 с.
- Пятаева 2004: **Пятаева, Н. В.** Лингвосинергетика как продолжение системного принципа и проблемы динамического исследования сложных лексических систем. – In: Мир русского слова. – № 3 (20).
- Сафиулина 2001: **Сафиулина, М. И.** Синергетический подход к изучению культурных контактов в этногенезе. – In: Методология гуманитарного знания в перспективе XXI века. К 80-летию профессора Моисея Самойловича Кагана. Материалы международной научной конференции (18 мая 2001 г. Санкт-Петербург). Серия «Symposium». – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество. – Выпуск № 12. – С. 123–127.
- СЭС 1998: Социологический энциклопедический словарь. – Москва: Инфра-М – Норма. – 488 с.
- Стоянович 1998: **Стоянович, А.** Авторская самооценка в аспекте стереотипизации (на материале сербской филологической статьи). – In: Текст: стереотип и творчество. – Пермь: Перм. ун-т. – С. 75–106.
- Stojanović 1999: **Stojanović, A.** Istraživanje teksta: o interakcijama. – In: Stylistyka. – Opole. – V 111. – S. 193–204.
- Стојановић 2002: **Стојановић, А.** Функционална стилистика на српском језичком подручју. – In: Стил. – Бањалука–Београд. – Бр. 1. – С. 79–103.

АНДРЕЈ СТОЈАНОВИЋ

- Стоянович 2004: **Стоянович, А.** К общим закономерностям диффузии стилей. – In: Стереотипность и творчество в тексте. – Пермь: Перм. ун-т. – С. 58–95.
- Стојановић 2004: **Стојановић, А.** Стил као корисни резултат. – In: Стил. – Бањалука–Београд. – Бр. 3. – С. 71–84.
- Федорова 2004: **Федорова, М. А.** Педагогическая синергетика как основа моделирования и реализации деятельности преподавателя высшей школы. – Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. – Ставрополь. – 169 с.
- Fuller 1975: **Fuller, B.** *Synergetics: The Geometry of Thinking*. – New York: Macmillan.
- Haken 1977: **Haken, H.** *Synergetics: An introduction: nonequilibrium phase transitions and self-organization in physics, chemistry, and biology*. – Berlin and New York: Springer-Verlag. – 325 p.
- 26 Хакен 1980: **Хакен, Г.** Синергетика (Пер. с англ.). – Москва. – 406 С.
- Хакен 2005: **Хакен, Г.** Информация и самоорганизация. Макроскопический подход к сложным системам. – Едиториал у р с с. – 248 С.
- Черешкин и др. 2001: **Chereshkin, D. S., Ershova, T. V., Hohlov, Y. E., Krivoshein, N. V., Mendkovich, A. S., Moiseeva, M. V., Nekhaev, S. A., Shaposhnik, S. B., Smolyan, G. L., Vershinskaya, O. N., Volynskii, Y. D.** English-Russian Glossary on Information Society – <http://www.iis.ru/glossary/index.en.html>
- Чернова 2000: **Чернова, М. М.** Самоорганизация ритмомелодической структуры поэтического текста. – In: Наука, культура, образование. – Горно-Алтайск. – №. 4–5 ([http://www.biysk.secna.ru/jurnal/n4-5\\_2000/n4-5.html](http://www.biysk.secna.ru/jurnal/n4-5_2000/n4-5.html)).

 **Stil** 2006